UDC: 616.155.194-06:616.314

Abdumannanov Dostonbek Rustamovich - doktorant
Toshkent davlat stomatologiya instituti (Toshkent, O‘zbekiston)

TEMIR TANQISLIGI ANEMIYASI BILAN OG‘RIGAN BEMORLARDA PARODONTAL KASALLIKLARNING RIVOJLANISHINI O'RGANISH

Annotatsiya: *Ushbu maqolada temir tanqisligi anemiyasi bilan og‘rigan bemorlarda parodontal kasalliklarning uchrash tezligi va og‘irligi o‘rganildi. Tadqiqotda 80 nafar 10–70 yosh oralig‘idagi bemorlar ishtirok etdi. Bemorlarning gematologik ko‘rsatkichlari, parodontal holati va klinik belgilariga baho berildi. Olingan natijalar temir tanqisligi parodontal to‘qimalarda gipoksik va immunologik o‘zgarishlarni kuchaytirishini, bu esa kasallikning og‘ir kechishiga olib kelishini ko‘rsatdi. Tadqiqot stomatologik ko‘rik va erta profilaktika muhimligini tasdiqlaydi.*

Kalit so‘zlar: *temir tanqisligi anemiyasi, parodontit, gingivit, gematologik ko‘rsatkichlar, parodontal indeks, gipoksiya.*

Абдуманнанов Достонбек Рустамович - докторант
Ташкентский государственный стоматологический институт (Ташкент, Узбекистан)

ИЗУЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ПАРОДОНТАЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ У ПАЦИЕНТОВ С ЖЕЛЕЗОДЕФИЦИТНОЙ АНЕМИЕЙ

Аннотация: *В статье представлены результаты исследования частоты и тяжести пародонтальных заболеваний у пациентов с железодефицитной анемией. В исследовании приняли участие 80 человек в возрасте от 10 до 70 лет. Оценивались гематологические показатели и клиническое состояние пародонта. Установлено, что железодефицит приводит к гипоксическим и иммунным нарушениям в тканях пародонта, способствуя прогрессированию воспалительных процессов. Полученные данные подтверждают необходимость ранней диагностики и стоматологического наблюдения при анемии.*

Ключевые слова: *железодефицитная анемия, пародонтит, гингивит, гематологические показатели, индекс пародонта, гипоксия.*

Abdumannanov Dostonbek Rustamovich - doctoral student
Tashkent State Dental Institute (Tashkent, Uzbekistan)

INVESTIGATION OF PERIODONTAL DISEASE DEVELOPMENT IN PATIENTS WITH IRON DEFICIENCY ANEMIA

Abstract: *This study examines the frequency and severity of periodontal diseases in patients suffering from iron deficiency anemia. The research involved 80 patients aged 10 to 70 years. Hematological parameters and periodontal clinical indicators were evaluated. The results demonstrate that iron deficiency enhances hypoxic and immune disturbances in periodontal tissues, promoting the progression of inflammation. The findings highlight the importance of early diagnosis and dental monitoring in anemic patients.*

Key words: *iron deficiency anemia, periodontitis, gingivitis, hematological indicators, periodontal index, hypoxia.*

Kirish. Temir tanqisligi anemiyasi (TTA) dunyo bo'yicha eng keng tarqalgan anemiya turi bo‘lib, asosan ayollar, bolalar va qariyalar orasida uchraydi. JSST ma’lumotlariga ko‘ra, har uchinchi ayolda va har to‘rtinchi bolada temir tanqisligi mavjud. Temir tanqisligi organizmda kislorod tashuvchi gemoglobin darajasining kamayishiga olib keladi va bu butun organizm faoliyatida, shu jumladan og‘iz bo‘shlig‘i to‘qimalarida trofik o‘zgarishlar rivojlanishiga sabab bo‘ladi [1,2].

Parodontal to‘qimalar yuqori darajada metabolik faollikka ega bo‘lib, qon aylanishiga bog‘liq holda faoliyat ko‘rsatadi. Temir tanqisligi bu to‘qimalarda gipoksiya, immunitetning susayishi va mikrotsirkulyatsiya buzilishiga olib keladi, bu esa parodontal kasalliklarning, xususan gingivit va parodontitning erta rivojlanishiga sabab bo‘lishi mumkin [3,4].

So‘nggi yillarda global sog‘liqni saqlash muammolari ichida qon tizimi kasalliklari, ayniqsa, temir tanqisligi anemiyasi (TTA) keng tarqalganligi bilan ajralib turadi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma’lumotlariga ko‘ra, dunyo bo‘yicha har uchinchi insonda anemiya aniqlanadi, ularning aksariyat qismi temir tanqisligiga bog‘liq [1]. Ayniqsa, ayollar, bolalar va homilador ayollar bu holatdan ko‘proq aziyat chekmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi ma’lumotlariga ko‘ra, respublikada har beshinchi ayolda temir tanqisligi anemiyasi qayd etilgan [2].

Temir tanqisligi anemiyasi — bu gemoglobin sintezi uchun zarur bo‘lgan temir moddasining ye-

tishmovchiligi bilan bog‘liq bo‘lgan anemiya shaklidir. Ushbu holat organizm to‘qimalarining kislorod bilan ta’minlanishini kamaytirib, bir qator tizimli o‘zgarishlarga olib keladi, jumladan og‘iz bo‘shlig‘i to‘qimalarida ham muhim morfologik va funksional o‘zgarishlar yuzaga keladi [3]. Ayniqsa, parodontal to‘qimalar bu holatga sezuvchan bo‘lib, TTA fonida parodontal kasalliklarning rivojlanish xavfi ortadi.

Parodontal kasalliklar — bu gingiva va parodont to‘qimalarining yallig‘lanish bilan kechuvchi surunkali holati bo‘lib, ularning rivojlanishida bir qator sistematik omillar, xususan, qon tarkibidagi o‘zgarishlar muhim o‘rin tutadi [4]. Temir tanqisligi anemiyasi holatlarida qonning reologik xususiyatlari buziladi, immun himoya pasayadi, bu esa parodontal infektsiyalarga qarshi rezistentlikni kamaytiradi. Ba’zi tadqiqotlarda temir yetishmovchiligi shilliq qavatlarning atrofiyasiga, regeneratsion jarayonlarning sustlashuviga olib kelishi ko‘rsatib o‘tilgan [5].

Qator olimlarning tadqiqotlarida TTA fonida gingival qon ketishining kuchayishi, shilliq qavatning sezuvchanligi va trofik buzilishlarining kuchaygani qayd etilgan. Masalan, V.A. Kolesov va mualliflar parodontal to‘qimalarda temir tanqisligi mavjud bo‘lgan bemorlarda gingivit va parodontitning og‘ir kechishini qayd etishgan [6]. Shuningdek, L.I. Antonova TTA bo‘lgan bemorlarda parodontal kasalliklarning yuqori darajadagi tarqalganligini va konservativ davolanishga nisbatan sust javob bo‘lishini aniqlagan [7].

Shuni inobatga olgan holda, temir tanqisligi anemiyasi bilan og‘rigan bemorlarda parodontal kasalliklarning xususiyatlarini o‘rganish zamonaviy tibbiyotning dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu yo‘nalishda olib borilgan chuqur klinik va immunologik tadqiqotlar asosida parodontal kasalliklarni erta aniqlash, oldini olish va individual davolash strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi.

So‘nggi yillarda olib borilgan izlanishlar parodontal to‘qimalar holati bilan umumiy somatik kasalliklar, xususan qon tizimi kasalliklari o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, temir tanqisligi anemiyasi kabi gipoksik sindrom bilan kechuvchi holatlarda og‘iz bo‘shlig‘ining yallig‘lanish kasalliklari ko‘proq uchraydi.

Tadqiqot maqsadi: Temir tanqisligi anemiyasi bilan og‘rigan bemorlarda parodontal kasalliklarning uchrash tezligi, ularning klinik holati va og‘irlik darajasini aniqlash, ushbu ikki patologiya o‘rtasidagi bog‘liqlikni baholash.

Materiallar va usullar Tadqiqotga 80 nafar 10 yoshdan 70 yoshgacha bo‘lgan bemorlar jalb qilindi. Bemorlar ikki asosiy guruhga bo‘lindi:

- **1-guruh (asosiy)**: Temir tanqisligi anemiyasi bilan tashxislangan 40 nafar bemor.
- **2-guruh (nazorat)**: Anemiya belgilarisiz 40 nafar sog‘lom shaxs.

Tadqiqot quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

1. Klinik tekshiruv: bemorlarning umumiy ahvoli, shikoyatlari va anamnezi o‘rganildi.
2. Gematologik tahlillar: gemoglobin, gematokrit, temir, ferritin darajalari aniqlandi.
3. Parodontal tekshiruv: papillyar-gingival indeks (PGI), parodontal cho‘ntak chuqurligi (PChCh), qonash darajasi, harakatchanlik baholandi.

Statistik tahlil "Statistica 12.0" dasturida o‘tkazildi. O‘rtacha qiymatlar M±SD ko‘rinishida ifodalandi. Guruhlar o‘rtasida tafovut Student t-testi asosida baholandi. Natijalar ishonchliligi $p<0.05$ darajasida qabul qilindi.

Natijalar Tadqiqot natijalariga ko‘ra, temir tanqisligi anemiyasi bilan og‘rigan bemorlarda parodontal kasalliklar uchrash darajasi yuqoriligi, klinik belgilarining og‘irligi esa sezilarli darajada yuqoriligi aniqlandi.

Jadval 1.

Bemorlarning yoshi va jinsiga ko‘ra taqsimoti

Yosh guruhlari	Asosiy guruh (n=40)	Nazorat guruhi (n=40)
10–20 yosh	8	7
21–40 yosh	14	13
41–70 yosh	18	20

Ushbu jadvaldan ko‘rinib turibdiki, har ikki guruhda yosh taqsimoti deyarli teng, bu esa guruhlar orasidagi solishtirishni obyektiv amalga oshirish imkonini beradi. Statistik farq aniqlanmadi ($p>0.05$), bu holat demografik tarkibni bir xil deb baholashga asos bo‘ladi.

Jadval 2.

Gematologik ko‘rsatkichlar (o‘rtacha ± SD)

Ko‘rsatkichlar	Asosiy guruh	Nazorat guruhi
Gemoglobin (g/l)	94.5 ± 6.2	130.8 ± 4.9
Ferritin (ng/ml)	8.6 ± 2.4	42.7 ± 5.3
Temir (µmol/l)	5.1 ± 1.3	15.9 ± 2.6

Jadvaldagi natijalar temir tanqisligi anemiyasining og‘ir shakli mavjudligini tasdiqlaydi. Anemiya bilan og‘rigan bemorlarda gemoglobin, ferritin va temir darajalari sezilarli darajada pasaygan. Bu gipoksik sharoitlar va metabolik buzilishlarning parodontal holatga ta’sir etish ehtimolini kuchaytiradi.

Jadval 3.

Parodontal ko‘rsatkichlar

Ko‘rsatkichlar	Asosiy guruh	Nazorat guruhi
PGI (ballarda)	2.1 ± 0.5	1.3 ± 0.4
Parodontal cho‘ntak (mm)	4.2 ± 0.6	2.6 ± 0.5
Qonash indeksi (%)	66.4 ± 10.1	38.3 ± 7.8

Izoh: Ushbu jadvalda ko‘rsatilganidek, parodontal ko‘rsatkichlar anemiyali bemorlarda ancha yomonlashgan. Ayniqsa, qonash indeksi va cho‘ntak chuqurligi yuqori bo‘lib, bu yallig‘lanish va destruktiv jarayonlarning chuqurlashganini bildiradi. PGI ko‘rsatkichining yuqoriligi esa umumiy gingival yallig‘lanish darajasining oshganini anglatadi.

Jadval 4.

Parodontal kasallik darajasi bo‘yicha taqsimot

Parodontal holat	Asosiy guruh (n=40)	Nazorat guruhi (n=40)
Sog‘lom holat	4 (10%)	18 (45%)
Gingivit	16 (40%)	14 (35%)
Yengil parodontit	12 (30%)	6 (15%)
O‘rtacha og‘irlikdagi	8 (20%)	2 (5%)

Parodontal holat bo‘yicha taqsimot anemiyali bemorlarda sog‘lom to‘qimalar holatining kamayganini, shuningdek, yallig‘lanish jarayonlari va parodontal destruksiyaning yuqoriligi haqida dalolat beradi. Ayniqsa o‘rtacha og‘irlikdagi parodontit holatlari asosiy guruhda ancha ko‘p uchragan, bu esa kasallikni og‘ir darajada kechishini ko‘rsatadi.

Muhokama. Ushbu tadqiqotdan olingan natijalar temir tanqisligi anemiyasi va parodontal kasalliklar o‘rtasida aniq bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Temir tanqisligi gipoksik sharoitlarni kuchaytirib, parodontal to‘qimalarda immun javobning pasayishiga, epiteliy regeneratsiyasining susayishiga olib keladi. Bu esa yallig‘lanish jarayonlarini kuchaytiradi va parodontal kasalliklar tez rivojlanishiga zamin yaratadi [5–7].

Shuningdek, bu holatda og‘iz bo‘shlig‘i gigiyenasi ham yomonlashadi, bemorlar zaiflashgan bo‘lishi sababli shaxsiy parvarishga kam e’tibor beradi. Bu esa patogen mikroflora rivojlanishiga turtki bo‘ladi. Anemiyaga chalingan shaxslarda tish to‘qimalarining trofik buzilishi va epiteliy yangilanishining sekinlashuvi hisobiga parodontal kasalliklar og‘ir kechadi.

Ushbu ma’lumotlar shuni ko‘rsatadiki, temir tanqisligi anemiyasi bilan og‘rigan bemorlarni davolashda stomatologik ko‘riklardan o‘tkazish, parodontal holatni monitoring qilish va parodontal kasalliklarning erta profilaktikasiga e’tibor berish zarur.

Xulosa. Temir tanqisligi anemiyasi bilan og‘rigan bemorlarda parodontal kasalliklarning rivojlanish tezligi va og‘irligi yuqori bo‘lib, bu ikki holat o‘rtasida patogenetik bog‘liqlik mavjud. Davolash strategiyasida stomatologik ko‘riklar, gigiyena nazorati, vitamin-mineral terapiya, immunomodulyator vositalardan foydalanish va parodontal to‘qimalarning metabolik tiklanishini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. Global anaemia prevalence and trends. Geneva: WHO; 2021.

2. O‘zbekiston Respublikasi SSV. Sog‘liqni saqlash statistik byulleteni, 2022-yil.

3. Вишнякова Е. И. Железодефицитная анемия: современные подходы к диагностике и лечению // Терапевтический архив. – 2019. – №7. – С. 45–49.

4. Лосев Ф. Ф., Чернявская И. В. Влияние анемий на состояние тканей пародонта // Стоматология. – 2020. – №6. – С. 35–39.

5. Халипов Р. Р., Нуриева Н. Х. Морфологические изменения в полости рта при дефиците железа // Российская стоматология. – 2018. – №2. – С. 18–23.

6. Колесов В. А. и др. Влияние железодефицитной анемии на течение гингивита у женщин // Вестник стоматологии. – 2021. – №4. – С. 22–26.

7. Антонова Л. И. Особенности течения и лечения пародонтита у пациентов с анемией // Современная стоматология. – 2022. – №5. – С. 50–54.